

HC zondag 40: leven en laten leven

Ds. Maarten van Loon (Dalfsen-Oost), januari 2013

Liturgie

Votum en zegengroet

Zingen: GKB gezang 133: 2, 3, 4, 5

Gebed

Lezing van HC Zondag 40 [vraag vooraf: wat valt u op, want het is een verrassende uitleg]

Zingen: LvK gezang 285 [omdat dit gebod door ons mensen met voeten wordt getreden. NB: vs. 4]

Preek over HC Zondag 40 [tijdens de preek lezing van Matteüs 5:21-26]

Zingen: GKB gezang 176a: 8, 13 [na het eerste deel van de preek]

Zingen: GKB gezang 176b: 1, 6, 9, 10 [na het tweede deel van de preek]

Geloofsbelijdenis: voorlezing van de Twaalf Artikelen

Zingen: Psalm 139: 6, 7 [belijdenis dat God ook ons/mij geschapen heeft]

Gebed

Collecte

Slotzang: Psalm 100 [over God dienen, door Hem gemaakt, zijn kudde]

Zegen

Tekst van de preek

In één van mijn catechisatiegroepen hebben we net de behandeling van de 10 geboden afgerond. Jongens en meisjes van jaargang 2 – jullie zullen ongetwijfeld de twee vragen herkennen die we bij elk gebod gesteld hebben. Telkens twee vragen om erachter te komen wat een bepaald gebod voor ons inhoudt. Dat waren deze twee:[1]

1. Als God iets verbiedt, dan betreft dit vaak het extreme geval. God noemt het ergste. Nou, als je dat weet, wat zou er dan nog meer onder dit gebod vallen? Want God zal toch niet bedoelen dat als het minder erg is, dat het dan wel mag??!
2. [1.1]Tegenover elk verbod staat ook een gebod: je moet je dus niet beperken tot wat niet mag, maar stel jezelf de vraag: wat wil God dan dat ik wél doe?

Dat zijn de twee vragen die we steeds stelden. Heel nuttige en ook heel Bijbelse vragen. [nog 1x kort noemen – goed om ze te onthouden].

Waarom noem ik deze twee vragen? Wel, omdat de HC bij de uitleg van het zesde gebod – waar we het vanmiddag/avond over hebben – deze vragen eigenlijk ook stelt. En daarom heb ik de preek over het zesde gebod ook min of meer aan de hand van deze vragen opgezet. [komt zo dadelijk]

Als ik dit gebod, zoals het door de HC wordt uitgelegd, kort zou moeten samenvatten, dan zou ik zeggen: het zesde gebod roept ons op om te leven en te laten leven. Laten we die samenvatting maar in ons achterhoofd houden tijdens de rest van de preek. **Leven en laten leven.**[2]

Ik hoop dat u daarin [leven en laten leven] zondag 40 herkent. Dat ik het zo zeg – daar zit nog iets achter. Iets wat de HC hier niet noemt – verderop wel, als 10 geboden behandeld zijn. Dan staat er dat God wil dat we steeds meer zijn beeld gaan vertonen. Zijn beeld vertonen – dat doet denken aan de schepping van de mens. We horen God dan zeggen [Gen. 1,26]: ‘Laten wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op ons lijken’. Als mens ben je dus – op een bepaalde manier – een evenbeeld van God. Door Hem zo gewild. Hij wil dat *jij* leeft en dat *andere mensen* leven. Daarom zei ik: leven en laten leven. God zegende de mens, staat er vervolgens. En ook zegt Hij tegen Adam en Eva: word talrijk. Dus: er moeten veel mensen komen. Er moet geleefd worden. En daar zijn ook mogelijkheden genoeg voor: de hele aarde is er om te wonen. Levensruimte genoeg voor iedereen. En verder krijgt de mens het gezag en beheer over de hele schepping en zorgt God dat er te eten is. Dus je ziet: alles is er op gericht dat de mens als evenbeeld van God zal leven. En een goed leven zal hebben. Dat is dus Gods bedoeling: dat er veel mensen zouden zijn en dat die een goed leven zouden hebben als zijn evenbeeld. Dat geldt dus voor jou – maar net zo goed voor ieder ander. Vandaar dat ik zei: leven en laten leven. Precies waar we met zondag 40 ook uitkomen. Ook na de zondeval blijft overeind dat God wil dat we leven en laten leven. Hoe beschadigd we als evenbeeld van God ook zijn, nog steeds zijn we zijn dat – zijn evenbeeld. En meer dan ooit is God eropuit dat we zijn evenbeeld gaan vertonen. Dat gaan we nu zien aan de hand van die twee vragen of principes, waarvan nu eerst:

1. God verbiedt het ergste geval [3]

Ik heb nog nooit iemand vermoord. U wel? Ik hoop van niet. Ik ga er voor het gemak maar even vanuit. Dus, zou je kunnen zeggen, niemand van ons heeft het zesde gebod overtreden. [3.1] Want daar staat immers: pleeg geen moord. Nou, dat hebben we dus ook niet gedaan. En verder zijn we tegen actieve euthanasie en tegen abortus. Dus wat het zesde gebod betreft zitten we goed ... Dat kunnen we van lang niet alle geboden zeggen, maar van dit gebod wel.

Als je er zo naar kijkt, ja dan wordt het vooral een gebod of verbod voor anderen. [3.2] Er wordt genoeg vermoord in de wereld, in ons eigen land en daarbuiten. Maar ja, dat zijn allemaal mensen die zich van God noch gebod wat aantrekken. Tenminste, niet van onze God, de God van de Bijbel en zijn geboden. Maar dat zijn dus de moordenaars in deze wereld. De moordenaars, dat zijn: mensen die uit wat voor motieven dan ook een ander het leven benemen, na een ruzie of als reactie op een verbroken relatie, bij een overval op een bank of een winkel. Dat zijn moordenaars. Net zoals de abortus- en euthanasie-artsen. En als ik even over de grens kijk: de Taliban, Al-Qaida etc: dat zijn moordenaars.

Ik zal het niet ontkennen: dat zijn ook moordenaars. En het is echt verschrikkelijk wat ze doen. Maar als ik zo naar dit gebod kijk: word ik zelf dan nog wel aangesproken? [3.3]

Want daar zijn Gods geboden toch voor bedoeld – dat ze mij aanspreken. Mij de weg wijzen, mij corrigeren enzovoort. Dus dan moet het te denken geven als ik zou zeggen: dit gebod vormt een uitzondering. Hier ligt voor mij geen enkel probleem. Dus: hoe word ik in dit gebod aangesproken?

Nu komt die eerste vraag of ik zeg liever: het eerste principe goed van pas. God noemt het ergste. Dat verbiedt Hij, maar een weldenkend mens kan meteen al wel snappen: als God mij verbiedt iemand te doden, te vermoorden, dan mag ik hem of haar natuurlijk ook niet half doodslaan, hem ernstig verwonden, iemand zo treffen dat hij of zij blijvend invalide raakt. Dat is zo logisch. Dit hoefde ik eigenlijk niet eens te zeggen. Dit voelt iedereen wel aan. De HC noemt dit dan ook niet eens.

Nee, zegt de HC, je moet kijken naar de wortel van de zonde [3.4]. De wortel, waar het mee begint. Want wat *kan* eindigen in moord/doodslag, dat is iha eerst ergens begonnen. [3.5] De wortel van moord/doodslag is: jaloezie, boosheid, haat, wraak willen nemen, een ander kwetsen. [3.6] Meestal komt het er niet van. Maar wie herkent de gedachte niet dat je wel zou willen dat die of die dood was. Het is niet toevallig dat onze taal diverse uitdrukkingen kent die daarmee te maken hebben: val dood, ik kan zijn bloed wel drinken, ik zou hem/haar graag een kopje kleiner maken, als-ie me dat nog eens flikt, daar ik 'm de nek om! En er zijn er vast nog wel meer.

Van al dit soort dingen zegt de HC: dat is nou de wortel van doodslag. Of het er nou van komt of niet. Ook dit wil God niet. Al die dingen beschouwt God ook als doodslag. Wat haat betreft staat het letterlijk in de Bijbel, 1 Joh. 3:15: [3.7] “iedereen die zijn broeder of zuster haat, is een moordenaar”. Ergens valt dit wel te begrijpen, want door iemand te haten en door de andere dingen die de HC noemt, doe je afbreuk aan het leven van een ander. Het zijn dingen die ervoor zorgen dat dit ander – zegmaar – geen leven heeft. Geen levensruimte van jou krijgt. Dit valt duidelijk niet onder: leven en laten leven.

Ik denk dat we op die manier ook goed kunnen begrijpen wat Jezus in de Bergrede zegt. Op een gegeven moment werkt Hij het zesde gebod uit. Laten we maar eens lezen, Matteüs 5:21-26.[4]
²¹ Jullie hebben gehoord dat destijds tegen het volk is gezegd: “Pleeg geen moord. Wie moordt, zal zich moeten verantwoorden voor het gerecht.” ²² En ik zeg zelfs: ieder die in woede tegen zijn broeder of zuster tekeergaat, zal zich moeten verantwoorden voor het gerecht. Wie tegen hen “Nietsnut!” zegt, zal zich moeten verantwoorden voor het Sanhedrin. Wie “Dwaas!” zegt, zal voor het vuur van de Gehenna komen te staan. [5]²³ Wanneer je dus je offergave naar het altaar brengt en je je daar herinnert dat je broeder of zuster je iets verwijt,²⁴ laat je gave dan bij het altaar achter; ga je eerst met die ander verzoenen en kom daarna je offer brengen. ²⁵ Leg een geschil snel bij, terwijl je nog met je tegenstander onderweg bent, anders levert hij je uit aan de rechter, draagt de rechter je over aan de gerechtsdienaar en word je gevangengezet. ²⁶ Ik verzeker je: dan kom je niet vrij voor je ook de laatste cent betaald hebt.

Hier zie je dus: Jezus verbindt het zesde gebod rechtstreeks aan: [6 = eerste paar verzen uit Mat. 4] in woede tegen je broeder of zuster tekeergaan.
iemand ‘nietsnut’ of ‘dwaas’ noemen. Anders gezegd: iemand uitschelden.

Nu zul je daarvoor niet gauw voor de rechter komen. Laat staan dat je daar streng om gestraft zult worden. Jezus zal hier dus vooral doelen op het goddelijke oordeel hierover. Een duidelijke aanwijzing hiervoor is dat Jezus de Gehenna noemt. Dit was een kloof of ravijn ten zuiden van Jeruzalem. In de koningentijd vond daar de afgodendienst plaats en ten tijde van Jezus was het vermoedelijk een vuilstort die continue brandde. En – daar gaat het nu even om – onder de Joden bestond het idee dat het Laatste Oordeel daar zou plaatsvinden. Daar komt bij dat als je even verder leest in Matteüs 5, je de Gehenna weer een paar keer tegenkomt. Kort na het stukje dat we gelezen hebben zelfs. En dan moet Gehenna wel iets betekenen als hel. De vorige vertaling geeft Gehenna dan ook consequent weer met ‘hellevuur’. Ook het gebruik van dit woord in de rest van de Evangelien laat zien dat je in die richting moet denken.

Kortom, het gaat hier in het spreken van Jezus over het zesde gebod niet zozeer over het oordeel van mensen. Het gaat hier om hoe God erover denkt als jij in woede tegen je broeder of zuster tekeergaat. Voor de goede orde: er staat bij [onvertaald in NBV omdat niet alle handschriften dit hebben] ‘ten onrechte’. Want er bestaat ook zoiets als heilige verontwaardiging en boosheid – hoewel het voor een mens moeilijk is om ook dan zuiver te blijven. Maar goed, het gaat hier dus om laten we maar zeggen onheilige boosheid. En over het uitschelden van een ander. De ernst waarmee Jezus hier spreekt rechtvaardigen de woorden van de HC: God haat de wortel van de zonde tegen het zesde gebod. En die dingen, die de wortel zijn, zijn voor Hem óók moord. Waarom? Omdat ook dit rijnrecht staat tegenover ‘leven en laten leven’.

Ik begon met: is dit gebod wel voor ons? Maar nu staan we voor de vraag: [7] voor wie is dit gebod eigenlijk niet? Met het onderwijs van Jezus in gedachten moeten we zeggen: we zijn allemaal moordenaars! Allemaal laten we regelmatig een ander niet leven, geven we hem of haar niet echt de ruimte. [7.1] Soms benemen we hem/haar zelfs alle ruimte.

Ik wil een voorbeeld geven: pesten. [7.2] Ik herhaal wat ik in een eerdere preek een keer heb gezegd: pesten kan zo in het rijtje van zonden van Sodom'. En zoals je weet werd Sodom vanwege de ernst van de zonde in die stad met de grond gelijk gemaakt. Ja – want wie doelbewust iemand het leven zuur maakt, beneemt hem of haar levensruimte. En iedereen hier weet wat voor verschrikkelijke gevolgen dit kan hebben op het moment zelf en eigenlijk de rest van iemands leven. Dus pesten is precies het tegenovergestelde van leven en laten leven. Je ontnemt juist een evenbeeld van God een stukje leven. En dus is er, in het verlengde van de uitleg van de HC en van wat we Jezus hoorden zeggen, maar één uitleg mogelijk: pesten valt onder het zesde gebod. Dus onder het gebod: pleeg geen moord.

Even weer in het algemeen: wat hebben we tnt geleerd? God verbiedt het ergste. Iemand letterlijk het leven benemen. Maar er zijn veel meer dingen waardoor we iemand het leven onmogelijk kunnen maken, waardoor iemand geen leven heeft. En dat gaat lijnrecht in tegen hoe God het bedoeld heeft, namelijk dat de mens voluit zou leven. Iedereen. Jij en al je naasten. Kortom, doe geen dingen waarmee je anderen levensruimte ontnemt. [7.3] En stel je zelf ook de vraag bij dingen die je doet of van plan bent: geef ik een ander zo wel waar hij/zij recht op heeft of pak ik hem/haar zo juist iets af? Kijk zo eens naar je denken, spreken [roddelen?!] over anderen. Enzovoort.

We komen bij de tweede vraag: wat wil God dat ik wél doe. Maar eerst zingen we gezang 176a: 8, 13.

2. Wat wil God dat ik wél doe? [8]

Die vraag gaat uit van de gedachte: het is niet genoeg om iets niet te doen. Zo vraagt de HC het dan ook: is het genoeg dat wij onze naaste niet doden en elkaar het leven niet zuur maken? [8.1] Is het genoeg als ik bepaalde dingen tenminste maar laat?

Nee, zegt de HC dat is niet genoeg. [8.2] Bij lange na niet. Want tegenover elk verbod, staat een gebod. Dat leerden de catechisanten van jaargang 2 dus in de afgelopen periode. En kijk maar, het is precies wat de HC ook doet in antwoord 107: terwijl God de wortel van de zonde van de doodslag, namelijk afgunst, haat en toorn verbiedt [dat is namelijk óók doodslag], *gebiedt* Hij dat we onze naaste liefhebben als onszelf, dat we geduldig zijn, vredelievend, barmhartig en vriendelijk zijn, zijn schade zoveel mogelijk voorkomen en dat we ook onze vijand goed doen. Kijk, nu gaat het niet meer over wat we niet moeten doen, maar over wat we wel moeten doen. Je moet je naaste niet alleen dingen ontnemen, maar ook dingen geven. In één woord: liefde. [8.3]

Liefde. [8.4] Dat is een woord dat helemaal op God van toepassing is. Hij is een en al liefde. En dat is wat Hij wil dat wij – evenbeelden van Hem - ook zijn. *Zijn* – dus niet *doen*. Af en toe of zo. Niet doen – maar zijn. God wil dat wij elkaar liefhebben. Daar is de Bijbel duidelijk over. Op diverse plaatsen. Niet voor niets horen we Jezus zeggen: 'weet je wat de kern van alle geboden is? Liefde!' Al Gods geboden zijn bedoeld om elkaar lief te hebben. Ten diepste is dat dus het antwoord op die tweede vraag: wat wil God dat we wél doen? Nou – dat we elkaar liefhebben.

Wat zou dat betekenen bij dit gebod? Hoe kun je door het gebod 'pleeg geen moord' op te volgen de liefde gestalte geven? Ik denk dat wel duidelijk is dat als je zou zeggen: nou, door elkaar niet de hersens in te slaan en door elkaar geen dingen aan te doen - dat je dan eigenlijk nog maar op de helft bent. Het is één ding om een ander zijn levensruimte niet af te pakken of in te perken, maar het is nog wat anders om aan de levensruimte van die ander bij te dragen. Maar dat is nou precies wat God van je vraagt.

En zo kom ik weer bij de liefde. Want één van de kenmerken van liefde is: die neemt geen ruimte af [8.5] maar die geeft juist ruimte. De liefde zegt: jij [die ander] eerst. Ik wacht wel, ik geef jou graag de gelegenheid. De liefde zoekt [!] het goede voor de ander. De liefde vraagt: wat zou ik nou kunnen doen zodat hij/zij er wat aan heeft? De liefde – wezenskenmerk van God. Maar dan dus ook levenskenmerk van een evenbeeld van God.

Ik haak nog even aan bij iets wat de HC noemt, namelijk dat je de schade van een ander zoveel mogelijk probeert te voorkomen. Ook dat is een kwestie van liefde: het ene evenbeeld van God wil graag dat het andere evenbeeld ook een zo goed mogelijk leven heeft. Dat die levensruimte heeft. Laat ik die gedachte eens toepassen op het eerdere voorbeeld van pesten. Daarom heb ik 's geprobeerd v+a 107 kort en bondig te formuleren met het oog op pesten. Dan krijg ik dit:

Vraag: is het genoeg dat wij onze naaste niet pesten?

Antwoord: nee, want terwijl God aan de ene kant pesten verbiedt en het ziet als moord, wil Hij aan de andere kant dat we zoveel mogelijk voorkomen dat een ander gepest wordt.

Ik weet wel: makkelijker gezegd dan gedaan. Als jij probeert pestgedrag te stoppen, dan ben je misschien zelf wel het volgende slachtoffer. Dat snap ik. Laat ik dan de stoere jongens en meiden eens aanspreken, degenen die goed liggen bij de rest, die populair zijn, een beetje de leidersfiguren [vaak weet je dat van jezelf wel]: weet je wat nou echt karakter is? Als jij morgen en overmorgen en verder je invloed eens aanwendt en zegt: "jongens, hier kappen we mee. Zo benemen we een evenbeeld van God een stuk van zijn leven. Maar God zegt: dit staat zo lijnrecht tegenover hoe Hij het leven bedoelde, dat Hij dit moordt noemt." Als je dat doet, dat zou ik nou echt klasse vinden.

Ik stap nu weer van het voorbeeld af. De algemene en praktische vraag die iedereen zich kan stellen is: [9]hoe kan ik de ander levensruimte geven? Hoe geef ik vorm aan leven en laten leven - om het leven van mijn medemens voor zover dat van mij afhangt tot zijn bestemming te laten komen?

Op een dieper niveau vraagt dat om bekering. [9.1] Je moet die oude mens ook niet meer willen. Je verlangt naar de nieuwe mens – dat die steeds meer opstaat. Dat de HG krachtiger werkt.

Wat is daarvoor het recept?

Als er al een recept is, dan is het dit: zelf helemaal aangesloten zijn op het infuus van genade [9.2]. Je ondanks misschien van alles en nog wat geliefd weten door Hem. Je kracht zoeken bij Hem. En bidden dat je die liefde mag voelen in je hart [9.3]. Dat zijn Geest die liefde in je werkt. En dat je dan ook die liefde mag uitdelen. Dat je zoveel liefde mag hebben dat je zelfs je vijanden goed wilt doen. [9.4] Dat je op Christus mag lijken – het volmaakte beeld van God. Christus, die liefhad tot het uiterste.